

TÜRKÇE A1 DERSİ UZUN TEZİ

“YAŞAMAK İÇİN, MÜCADELE ŞARTTIR”

Sözcük Sayısı: 3933

Araştırma Sorusu: Zülfü Livaneli'nin Balıkçı ve Oğlu adlı romanındaki karakterlerin yaşamla olan mücadeleleri hangi dil ve anlatım özellikleri ile işlenmiştir?

İÇİNDEKİLER

1. Giriş.....	2
2. Toplum ve Göçmenler	5
3. Mustafa	9
4. Samir	11
5. Mesude ve Zilha: Anelik ve Vicdan	13
6. Sonuç.....	16
7. Kaynakça.....	17

Araştırma Sorusu: Zülfü Livaneli'nin Balıkçı ve Oğlu adlı romanındaki karakterlerin yaşamla olan mücadeleleri hangi dil ve anlatım özellikleri ile işlenmiştir?

1. Giriş

İnsanoğlu çevresindeki canlı ve cansız varlıklarla kıyasıya bir yaşam mücadelesi vermektedir. İnsanlar, uygun çevre koşullarını sağlayabildikleri veya eşyaya sahip olabildikleri ölçüde, güvenli bir alanda huzurlu bir şekilde yaşayabilmektedirler. İnsanoğlu, bir çevrede yaşamaya başladıktan sonra hep daha iyi koşullarda yaşama mücadelesi vermiştir, zaman içinde bilgisi, yeteneği, deneyimi ve teknolojik ilerlemesi arttıkça da daha iyi koşullarda yaşanabilir bir çevre üretebilmiştir.

Her bireyin onu hayata bağlayan, yaşamını anlamlandıran öğeleri vardır. Bu öğeler bireylerin temel ihtiyaçları arasında yer almaktadır bunun sebebi ise bu öğelerin yitilmesiyle beraber bireyler yaşamlarına olan heveslerini kaybeder ve o andan itibaren hayatları birer yaşam kavgasına dönüşür. Bunun sonucunda bireyler dış dünya ile olan algılarını ve iletişimini sonlandırabilir ve yaşamı bir eziyet olarak yansıtabilirler. Bireyler içinde buldukları çaresizlikten ancak hayatlarındaki umut, heyecan ve mutluluk boşluğunu yeni bir öge ile doldurarak çıkabilir. İnsanın doğasında ihtiyaçlarını gidermek vardır. Bir başka deyişle yaşam mücadelesi; yaşama mutluluk, heyecan veren öğeler gitse bile ayakta durabilmeyi getirir. Zülfü Livaneli'nin 2021 yılında yazdığı “Balıkçı ve Oğlu” romanında da bireyin yaşam ile olan mücadelesi ve hayata geri tutunma çabası okurlara birçok farklı bakış açısı ve yaşam öyküsüne sahip olan kimlikler tarafından aktarılmaktadır.

Zülfü Livaneli, 20 Haziran 1940 tarihinde doğmuştur. Eğitim hayatının liseye kadar olan kısmını Türkiye’de okumuştur. Ardından Amerika Birleşik Devletleri’ne gidip Fairfax Konservatuari’nden mezun olmuştur. Türkiye’ye döndükten sonra, ülkedeki durumda, siyasi görüşleri ve inançları nedeniyle ismi basına daha çok olumsuz yansımış ve eleştirilmiştir. 1971

yılındaki darbe nedeniyle cezaevine girmiştir. Siyasi kişiliğinin yanında müzik ile uğraşan Livaneli, 1972 yılında Stockholm'e giderek kendisini müzik, film yönetmenliği ve felsefe alanlarında geliştirmeyi hedefledi. Zülfü Livaneli'nin şarkıları şiir ve edebiyatla iç içedir. Nazım Hikmet, Orhan Veli, Yaşar Kemal, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Sabahattin Ali, Atol Behramoğlu eserlerini kaleme aldığı şairler arasındadır. Bir müzisyen olmasının yanı sıra Livaneli; deneme, masal ve roman yazarıdır. Livaneli, ilk romanı olan Engereğin Gözündeki Kamaşma ile 1997 yılında Balkan Edebiyat Ödülü'nü almış ve edebiyat alanında ün kazanmaya başlamıştır. Eserleri yalnızca Türkiye'de önem görmekle kalmamıştır, yurtdışında da basılmıştır.

Livaneli'nin verdiği bir röportaj, *Balıkçı ve Oğlu* yapıtının sonuna bir metin şeklinde eklenmiştir. Livaneli'nin belirttiği üzere çocukluğunda hayranlıkla takip ettiği yazarların başında Ernest Hemingway vardır. Zülfü Livaneli'nin edebi kişiliğini oluşturan ve romanlarındaki yalınlığın temelini Hemingway'den örnek aldığı şu alıntıyla söylenilebilir. “Yazdığı cümlelerde bir buzdağının ucunu gösteriyor, alttaki görkemli dağı anlatmadan okurun duyumsamasını sağlıyordu. Sadece yazdığı değil yazmadığını da yaratma gücüne sahipti”. (Livaneli, 129). Livaneli katıldığı başka bir röportajda belirttiği üzere, çocukluğundan beri Hemingway'in hikayeciliğine ve kullandığı anlatım ilkelerine hayranlık duyduğunu söyler. Yazar, Hemingway'in hayranı olarak kalmayıp onun yapıtlarında gözlemlediği duruluğu- anlatımda gereksiz unsurlara yer vermemeyi- ve sürükleyiciliği *Balıkçı ve Oğlu* da dahil olmak üzere bütün yapıtlarına yansıtmaktadır. Böylelikle yazar her kitleden okura ulaşmayı sağlamaktadır

Yazar, *Balıkçı ve Oğlu* romanını ucu açık bir şekilde sonlandırmayı tercih etmiştir. Bu tercihin sebebi, çağrışıma açık ifadelerin kullanımını ile okuyucuya özgürlük tanımaktır. “Kadın orada öldürülür büyük olasılıkla” “Bu yüzden çocuğunu...” (Livaneli, 126). Aynı zamanda *Balıkçı ve Oğlu* romanında işlenen güncel toplumsal sorunlar- göçmenlik ve yaşamla olan

mücadele- yapıtın ana fikrini oluşturmaktadır. Bu sebeple yazar, okurları psikolojik açıdan etkileyecek ve yapıtın odağını değiştirecek unsurlar kullanmak yerine eksiltili cümle ile, yapıtın sonunda da görüldüğü gibi, olayların sonunu okurların hayal gücüne bırakmayı tercih etmiştir.

Zülfü Livaneli, *Balıkçı ve Oğlu* yapıtını, yayımlanma tarihinden uzun bir süre önce yazmaya başladığını söylemiştir. Romanın ilk bölümünü “Yunuslar” başlığı altında *Cumhuriyet Gazetesinde* yayınladığını açıklamaktadır. Gençliğinden beri deniz romanı yazmayı isteyen Livaneli, günümüz kapitalist, kendi sonunu kendi getiren, dünyayı ve oluşturduğu sorunları içeren bir roman olarak *Balıkçı ve Oğlu*’nu okurlarına sunmuştur. Livaneli romanlarında aşk, bireysellik arayışı, özgürlük insan ilişkileri, savaş ve toplumsal baskı gibi temaları modern tekniklerle sunmuştur. *Balıkçı ve Oğlu* romanının yayımlanması ve kısa bir sürede birçok okurun dikkatini çekmesinin sebeplerinden biri, Livaneli’nin romanına kattığı gerçeklik ifadeleridir. Livaneli, kendisi de bir dönem politik bir mülteci olarak yaşadığı ve bu sebeple romanındaki göçmen karakterlerin düşüncelerini ve yaşadıkları zorlukları yansıtırken kendi deneyimlerinden kolaylıkla yararlanmıştır. Yazar, romanında uzamı, karakterleri ve karakterlerin yaşam biçimlerini tahlil, betimleme ve fiziksel betimleme tekniklerini kullanarak tanrısal bakış açısıyla anlatmaktadır. Aynı zamanda yazar, hâkim bakış açısı tekniği kullanarak romanını üçüncü tekil kişinin ağzından ile aktarmaktadır. Yazar, bu tekniği kullanarak, düşüncelerini hem bir mülteci hem de ülkesine mülteci gelen bir vatandaş olarak aktarmıştır. Buna bağlı olarak yazar romanı, farklı perspektiflerin yardımıyla okurlara sunmuştur. Kullanılan teknikler sayesinde bireylerin iç dünyaları ve fiziksel görünümleri okuyuculara yazarın yorumu eklenmeden nesnel ve anlatıcının anlattığı olayların dışında kaldığı bir biçimde okuyuculara aktarılmıştır.

Bu tez çalışmasında, Zülfü Livaneli’nin *Balıkçı ve Oğlu* romanındaki Samir, Mustafa ve anne kimliği taşıyan Mesude ve Zilha karakterlerinin yaşamla olan mücadeleleri

incelenmektedir. “*kandan kurtarılmış ama sudan kurtarılamayan*” (Livaneli, 68) Deniz bebeğin ölümüyle hayata karşı hevesi ve birbirlerine karşı sevgilerini kaybeden bir Türk çift ile çocuğunu ülkesindeki zulümden kurtarmak için ölümün bile yeğ tutulacağı bir göç yolculuğuna çıkan Afgan bir annenin hikayesi incelenecektir.

Roman, Ege bölgesinde küçük bir balıkçı köyünde geçmektedir. Romanda başta Mustafa ve Mesude karakterleri üzerinden, geleneksel yaşam tarzıyla yaşayan, dini duyguları yüksek, iyi eğitim almamış az gelire sahip aile yapıları öne çıkmaktadır. Yazar, karakterler arası iletişimi okuyuculara diyaloglar şeklinde sunmaktadır. Yazar, romanı yazarken karakterlerin dilini ve kullandıkları jargonu, buldukları kültüre göre seçmiştir. Yazar, romanındaki karakterlerin iç dünyalarında geçen duygu ve düşüncelerini aktarmada italik yazı biçimi kullanmıştır ve bu şekilde okurlara açık ve anlaşılır bir dil sunmuştur.

Bu tez çalışması, *Balıkçı ve Oğlu* romanında yer alan göçmen sorunsalı ve bireylerin yaşamla olan mücadeleleri, yapıtta yer alan farklı kimlikleri oluşturan ve okurlara farklı bakış açıları sunan Mustafa, Mesude, Samir ve Zilha karakterlerinin odağında işlenmiştir. Tez yazımında, doğruluk unsuru dikkate alınmasıyla, mülteci ve göçmen yaşamı ile ilgili gerekli makale araştırmaları ve güncel haberlerin gözlemi yapılmıştır. Yazarın, yapıtı ve yapıtında sunduğu konular hakkında sahip olduğu düşüncelerin analizi için yazarın katıldığı röportajlar kaynak olarak kullanılmıştır. Tez, karakter odaklı bir plan dahilinde oluşturulmuştur ve sözü edilen izlekler yazarın yazınsal tercihi de göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

2. Toplum ve Göçmenler

Bireyler; dünya kapitalistlerinin, halkını yağmalayan diktatörlerin ve yozlaşmış bürokratların korkunç hırslarını durdurmak için mücadele etmediği sürece, insanoğlunun yaşamı boyunca göçler, terörizm ve ayaklanmalar yaşanmaya devam edecektir. Göçmenlik, bireylerin buldukları ülkedeki ekonomik sıkıntılar, iç savaş, küreselleşme, düşük yaşam

standartları, olumsuz sağlık koşulları, doğal afetler ve eğitim eksikliklerinden ötürü başka bir uzama göç etmeleri olarak tanımlanır. Gönüllü göçmenliğin yanında bazı ÷lke liderleri vatandaşlarını zorunlu göç adı altında kendi ÷lkesinden, evinden ve ailesinden ayırmaktadır. Bu otoriter baskı göçmenlerin psikolojik açıdan zarar görmelerine neden olur. Göçmenliği zor kılan etkenlerden bir tanesi ulaşımdır. Buldukları ÷lkeden panik ve baskı altında, karşılaşabilecekleri bütün tehlikelere göz yumarak göçenler, kendilerini daha zorlu bir deneyime atmaktadırlar. Günümüzde, göçmenler sıkça sonunu bilmedikleri, can ve mal güvenlikleri olmayan, alabileceği insan kapasitesini fazlasıyla aşan şişme botlar veya diğer ÷lkelerin gönderdiği askeri uçakları gibi alışık olunmayan vasıtalar ile hayatta kalma mücadelesi içinde oldukları bir göç yolculuğuna çıkmaktadırlar.

Kendi isteğiyle ve büyük ölçüde ekonomik nedenlerle kendi ÷lkesinden ayrılan ve o ÷lke yetkililerinin emriyle başka bir ÷lkeye göç eden kişilere göçmen veya ekonomik göçmen denir. 2014 yılında NATO ve Amerikan askerlerinin büyük bir kısmının Afganistan'dan çekilmesi sonucu, Afganistan'da güvensizlik ve işsizlik problemini doğmuştur. İşsiz kalan vatandaşlar; Taliban, hükümet ve onların aileleri arasında bir seçim yapmak durumdaydılar. Bu vatandaşların bazıları ÷lkeyi terk edip diğer ÷lkelerde göçmen, mülteci konumunda çalışırken, Afganistan'daki ailelerine para göndermeye başladılar ve günümüzde bu durum hâlâ devam etmektedir. ÷lkeyi kadınlar, çocuklar ve yaşlıların terk etmesi söz konusu olmamıştır. Bunun nedeni onların fiziksel yapıları nedeni ile göç yolunun zorluklarına dayanamayacak olmalarıdır. Türkiye, yıllar boyunca yabancı hareketliliği açısından çok yoğun bir ÷lke olmuştur. Günümüzde sadece ticaret, seyahat gibi geçici sebeplerle değil, yerleşmek amacıyla da çok sayıda yabancı Türkiye'ye gelmektedir. Türkiye, coğrafi konumu ve doğusundaki komşularına göre gelişmişliği nedeniyle hem yasal hem de yasa dışı uluslararası göç için hem bir hedef hem de bir geçiş ÷lkesi olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin komşularından başta Suriye ve Afganistan olmak üzere birçok göçmen Türkiye'ye

sığınmaktadır. Kendi ülkelerindeki zorlu yaşamlardan sonra göçmenler, ulaşımın ve güvenliğin kolay sağlandığı aynı zamanda yaşam standartlarının göçmenler için kötü olmayan bir ülke olan Türkiye'ye göç etmeyi tercih etmektedirler.

Zülfü Livaneli'nin *Balıkçı ve Oğlu* adlı romanında da hayatta kalma mücadelesi veren göçmen kimliği; okurlara, Afgan Zilha Şerif ve yeni doğmuş bebeği Samir odak figürleri aracılığı ile yansıtılmaktadır. Romanda Zilha ve Samir'in yanında yanı sıra, canını kurtarmak isteyen ve hayal kurmaktan bile mahrum bırakılan sayısız Afgan'ın şişme botlar ile sonu belli olmayan bir göç yolculuğuna çıkması da anlatılmaktadır.

Denizde seyir halindeyken bir mülteci teknesinin batması sonucu yüzen cesetleri bulan Mustafa, cesetleri sahil güvenliğe teslim ettikten sonra balıkçı arkadaşları ile oturmuştur. Mustafa'nın arkadaşlarından biri göçmenler için "*Kim bilir ne dertleri var da ölümü göze alıyorlar? Kimileri bebeğiyle biniyor o botlara yahu.*" (Livaneli, 33) şeklinde yazar tarafında sözde soru cümleleri kullanılarak konuşturulmakta ve bu sayede okuyucunun bu sorulara içinde cevap vermesi, onların duygularına ortak olması sağlanmaktadır. Afganistan'da ekonomi ve güvenlik ülkenin yoksulluğu sonucu kötüye gitmektedir. Afgan halkı temel ihtiyaçlarını karşılamada güçlük çekmektedir ve bu sebeple özellikle göçün kolay gerçekleştiği yaz aylarında şişme botlar ile Akdeniz ve Ege kıyılarına göç etmeye başladılar. Göç etmeye cesareti ve gücü olmayan bireyler, kendi ülkelerindeki hükümet tarafından uygulanan katı kurallar, baskı ve korku altında esir tutularak yaşamak zorunda kalmaktadır. Romanda Türkiye'ye göç ederken yakalanan ve "*kurtarılan göçmenler*" (Livaneli, 123) eski cezaevinde tutulup sonra ülkelerine gönderilmektedir. Göçmenlerin kısa süreli barınma merkezi olan "*Geri Gönderme Merkezi*" (Livaneli,123). güvenlikler ve jandarmalar tarafından korunmaktadır. *Göçmenlerin kimi sekiz, kimi on, kimi yirmi kişilik odalarda*" (Livaneli,123) kalmaktadır. Yazar romanında gerçekliği sağlamak açısından bugünkü Türkiye'de uygulanan koşulları romanında yansıtmaktadır. Yapıtta yazar, Afgan göçmenlerin hem kendi ülkelerinde hem de göç ettikleri

ülkenin, Türkiye, onlara barınmak için verdiği merkezlerde karşılaştığı zorlu durumları betimlemeler yardımıyla aktarmıştır. Aynı zamanda, yazar romanında Suriyeli göçmenler ile Afgan göçmenlerin içinde buldukları durumları karşılaştırmış ve okuyucuların romandaki Afgan göçmenlere karşı empati kurmalarını sağlamıştır. *“Suriyeliler hariç hepsi gönderilir.”* dedi avukat. *“Devlet, Suriye’den gelenlerin iş yapmalarına, çalışmalarına izin veriyor. Ne yazık ki diğer göçmenlerin böyle bir imkânı yok. Keşke olsa.”* (Livaneli, 124) Bu teknikle yazar yapıtını gerçekçi ve sürükleyici kılmıştır. Yapıtta, bunun yanı sıra Türkiye basınına göre Türkiye’ye sığınmaya gelen göçmenlerin şişme botları, Yunan korumaları tarafından patlatılıp göçmenlerin denizde boğulmasına yol açtıkları aşağıdaki alıntıda öyküleme ve bilgi verme teknikleri kullanılarak ve okurların durumu daha iyi anlaması sağlanarak aktarılmaktadır.

“Programda konuşan Türk yetkililer Yunanistan’ı suçluyor, Yunan sahil güvenlik mensuplarının, şişme botları delerek batırıldığını sonra da sığınmacıları ölüme terk ettiklerini söylüyorlardı. Yunan tarafı ise bunu iftira olarak niteliyor, Türkiye sığınmacıları durdurmuyor, Yunan kıyılarına gönderiyor diye iddia ediyordu. Beş Yunan adasında kırk bin sığınmacının barındığını anlatıyorlardı.” (Livaneli, 66).

Ülkelerinden hayatta kalma uğruna kaçan milyonlarca göçmen, diğer ülkeler tarafından toplandıkları göçmen kamplarında da zulüm görmeye devam etmektedirler. Romanda bahsedilen Yunanistan göçmen kampları, gece-gündüz kapıları kilitli, denetim altında olan, sağlık açısından hiçbir güven taşımayan sadece bir insanın barınabileceği çadırların olduğu bir yer olarak okuyuculara, yazarın betimlemeleri ile verilmektedir. *“o kampların feci durumda olduğunu, çadırlardaki çocukların ayaklarını farelerin ısırıldığını, kadınların yere çömelip kendi kendine doğurduğunu, tuvalet, duş imkânlarının bulunmadığını anlattı.”* (Livaneli, 66). Yazarın, burada betimleme kullanmasındaki amaç, okurlarının göçmen kamplarının atmosferini ve oradaki zorlukları daha iyi anlatmak ve zihinlerinde canlandırmalarını sağlamaktır.

Romanın sonunda Zülfü Livaneli'nin verdiği bir röportajın metne dökülmüş hali vardır. “*bu romandaki göçmenler arasında, ülkesine göre ayırım yapılmaz, yapılmamalı.*” (Livaneli, 133). Göçmenlerin hepsi ülkelerinde yaşadığı ekonomik sıkıntı, açlık, savaş gibi barınmayı zorlaştıran unsurlar yüzünden güvenli ve yakın ülkelere kaçmaktadırlar. Yazar, göçmenlerin nereden geldiğinin ve hangi ırktan olduğunun bir önemi olmadığını ve bu sebeple göçmenler arası ayırım yapılmaması gerektiğini savunmaktadır. Yazar, gözlemediği göçmen ayrımcılığından romanında da bahsetmektedir. Zilha ve Samir karakterlerini Afgan olarak seçmesinde hiçbir kişisel tercih veya beğeni olmadığını belirtir ve romanında Afgan göçmenlerine yer vermesinin sebebini “*romana göre o annenin Türkiye’de oturma izni alamaması gerekiyor. Bu durum da Suriyeli kardeşlerimize uymuyor. Çünkü onlar bu ülkede kalabiliyorlar.*” (Livaneli, 133) olarak açıklamaktadır.

3. Mustafa

Roman, Ege Deniz’inin “*Deniz henüz uykudaydı, kıpırdamıyordu, birazdan hafif bir yel onu uyandıracaktı...deniz lacivertten beyazlığa dönüyordu. Gökyüzü, her gün yeni biçimler hazırlayarak insanları şaşırtmaya devam ederdi; bir bakardın mor, bir bakardın pembe, bir bakardın süt beyazı, ardından rengarenk hale gelir, denizin ayna yüzeyinde ışıl ışıl yansımaya başlardı.*” (Livaneli, 7) şeklindeki betimlemesiyle başlamaktadır. Bu betimleme sayesinde okurların zihninde Ege kıyısının hareketlilikten uzak, huzurlu ve sakin bir uzam olduğunun canlandırılması sağlanmaktadır. Lakin okuyucuların zihinlerindeki huzurlu görüntü ana karakter Mustafa için farklı anlam taşımaktadır. Mustafa babası gibi “*hayatını denizlerin tükettiği yoksul*” (Livaneli, 9) bir balıktır. Mustafa, hayatta hiç kimseye muhtaç olmayan ve kendisinden bir yardım isteyenlere de kızan bir bireydir. Yalnızlığı tercih etmektedir ve bu sebeple “*denizin henüz uykuda*” (Livaneli, 7) olduğu saatlerde balığa çıkmaktadır. Mustafa’nın kayığına binip denizde kimse yokken denizi seyretmesi ve balık tutmasından

başka bir işi veya tutkusu yoktur. *“Denizle birlikte soluk alır; o hırçınsa hırçın, durgunsa durgun, hüznünlüyse hüznünlü olurdu”* (Livaneli, 10). Ancak, Mustafa'nın denizi seyretmesine bu kadar tutkulu olmasının sebebi denizin ona getirdiği mutluluk değil, kayığı ile nasıl kıyından uzaklaşıyorsa, gerçeklikten de uzaklaşıyor olmasıdır.

Yapıtta, Mustafa'nın karnını doyuran, onu özgür hissettiren deniz, bir gün Mustafa'yla seyre çıkan yedi yaşındaki oğlu Deniz'in ölümünün sebebi olmaktadır. Yazar, Mustafa'nın denize karşı olan hislerini *“Bereketin de kaynağıdır, belanın da. Herkesin gördüğü mavilik, denizin devasa bedenini saklayan tenidir; esen yelle başlayan kıpırtılar ise uykudan uyanışıdır deryanın.”* (Livaneli, 12) olarak tanımlamaktadır. Zaten suskun ve sakin bir adam, çocuğunun ölümü ile çevresindekilerle olan iletişimini sifıra indirmiştir. Oğlunun ölümünün sorumlusunu kendisi olarak görmektedir ve bu sebeple *“oğlunun ölümünden sonra edeceği her kelime, ağzından çıkacak her sözcük, oğlunun anısına saygısızlık”* (Livaneli, 11) olarak düşünmektedir. Oğlunun ölümünden sonra çevresindekilerle iletişimi kesen Mustafa, sabah akşam “bağrını döven” karısıyla bile konuşmamaktadır. Çoğu bireye mutluluk, özgürlük, heyecan ve umut katan deniz, Deniz bebeğin ölümüyle Mustafa'nın hayatını durdurmuş, etrafındaki güzellikleri söndürmüştür. Okurlara, Mustafa'nın hayata karşı verdiği mücadele, en büyük mutluluk kaynağı olan oğlunun ölümüne sebep olan şeyin, denizin, aynı zamanda kendisinin gelir kaynağı olması üzerinden aktarılmaktadır. Mustafa'nın hayatında yaptığı her eylem ona en büyük acısını hatırlatmaktadır fakat ailesini geçindirmek ve kendisini hayattan soyutlamak için bu acıya katlanmak durumundadır. Livaneli, Mustafa'nın denize karşı olan hislerini okurlarına *“Denize küsmüştü artık. Ekmeğini yine ondan çıkarıyordu ama oğlunu benden niye aldı, nasıl kıydı canına kıyıyordu gibi sorular beynini kemiriyordu.”* (Livaneli, 28) ifadeleriyle aktarmıştır.

4. Samir

Romanda okuyuculara sunulan ilk göçmen figür *Samir*'dir. Hiçbir hayat tecrübesine sahip olamadan, hayatın güzelliklerini tanıyamadan, annesi ile Türkiye'ye göç etmiş bir Afgan bebektir Samir. Kendi ülkesinde diğer vatandaşlar gibi değersiz ve hor görülen bir bireyken, Türkiye'ye gelerek bir ailenin hayata geri tutunma umudu olmuştur.

Mustafa yine sabahın erken saatlerinde, deniz "henüz uyanmamışken" seyir alır. Dönüş yolunda denizde ırkını belirleyemediği, Pakistanlı, Suriyeli veya Afganistanlı olduğunu tahmin ettiği göçmenlerin cesetlerini bulur. Mustafa kendi oğlu Deniz'in cesedini günlerce aradığı halde bulamaz ve bu sebeple hep bir suçluluk duygusu ile yaşamaktadır. Aynı kaderi tekrar yaşamamak için denizde bulduğu cesetleri kayığına alıp bir ip yardımıyla bağlayıp sahile çekmeyi uygun götürür. "*İnsanlar ölünce toprağa gömülmeliydi, herkesin hakkıydı bu...*" (Livaneli, 22). Cesetleri sahil güvenliğe teslim etmek üzere giderken bir baba yunus, burnuyla Mustafa'ya plastik cankurtaran simidine sarılmış bir bebek getirir. "*Mustafa bebeği sandala bırakmak istedi ama yapamadı*" (Livaneli, 24). Mustafa oğlunu bir denizde kaybetmişti lakin deniz ona yeni bir şansı, yapayalnız kalan, ölümün ucundan dönen bir göçmen bebek ile verir.

Mustafa'nın kişilik özelliklerinin, sakin, toplumdan uzaklaşmış ve suskun olması Samir bebeği ve göçmen cesetlerini bulması ile değişikliğe uğrar. Yazar, denizde bulunan cesetler için başlatılan yasal araştırmalardan dolayı romanda sıkça rastlanmayan Mustafa ve diğer karakterler arası diyalogları oluşturur. Mustafa, sahil güvenliğe, başçavuşa, jandarmalara ve Savcı beye bulduğu göçmenlerden bahsederken bulduğu bebekten söz etmez. Mustafa, göçmen bebeğe, ona önce felaketi sonra mucizeyi getiren *Deniz* ismini verir. Mustafa eve geldiğinde, karısına bebeği gösterir ve "*Deniz, Denizimizi aldı ama sonra bize başka bir Deniz verdi*" (Livaneli, 27) der. Mustafa'nın eşi, Mesude Hanım, kocasını yıllar sonra ilk defa hayat dolu, heyecanlı ve mutlu görür. Mustafa ve Mesude aynı evi paylaşan sanki iki yabancı gibi bir

çiftten, yeni Deniz bebeğın gelmesiyle aşağıdaki alıntıda görülebileceğı gibi tekrar birbirlerine karşı ilgi göstermeye, konuşmaya ve bir aile olmaya başlarlar.

“O gece Mustafa karısının yanına yıllardır hissetmediğı bir duyguyla yattı, onu soydu, bir zamanlar hayatının temel amacı, yaşamasını sağılayan sarhoş edici bir iksir gibi algıladığı ama neredeyse unutmaya başladığı o taze tenle eskisi gibi sevişti. Kadın biraz şaşkınlık, biraz da otuz yaşındaki bedeninin dizginleyemediğı dişi tutkusıyla, erkeğın hasret kaldığı kokusunu içine çekti. Yıllar sonra ilk kez suçluluk hissetmeden hareket ediyor, kocasının dokunuşlarına rahatça karşılık veriyordu.” (Livaneli, 35).

Mesude, eşiyle kısa süreli de olsa yeniden mutlu olmasına rağmen vicdan azabı duymaya başlar. Mustafa’ya göçmen bebeğı devlete teslim etmesi gerektiğini söyler fakat Mustafa bir evlat acısı daha çekmek istememektedir. Yeni bebeğı Allah’ın ona gönderdiği bir şans olarak görmektedir. Yazar, Mustafa’nın Allah ile iletişime geçmesini iç monologlar şeklinde vermekte ve duygularını okuyucuya aktarmaktadır. *“Allah beni imtihan ediyor herhalde” (Livaneli, 24), “Hey Allah’ım sen nelere kadirsin. Çıkmayan can çıkmıyor işte. Nasipten ötesi yok.” (Livaneli, 25).* Mustafa’nın Samir’i kendini evladı gibi görmesi uzun sürmez. Mustafa, çocuğı kaybolan bir Afgan annesi haberini duyduğunda bile savcı beye Deniz’i teslim etmemiştir. Halbuki evlat kaybetmenin ne kadar acı bir his olduğunu kendisi deneyimlemiştir. Yeni Deniz’i de kaybeder ise, Mesude ile yabancılaşacak, kendisini dış dünyadan iyice soyutlayacak ve eskisi gibi evlat acısı çekerek yaşamını sürdürmek için çalışmaya devam etmiş olacaktır.

5. Mesude ve Zilha: Annelik ve Vicdan

Anne olmak her bireyin harcı değildir. Anneliğin getirdiği; mutluluğun, gururun, heyecanın yanında endişe, hüznün, korku gibi duygular da bireye yüklenmektedir. Anne, çocuğunu bütün kötülöklere ve zorluklara karşı korumak için savaşacak kadar güçlü bir bireydir. Livaneli de kitabın arkasında metin hali olan bir röportajda, *“Kadına, çocuğa karşı işlenen suçlardaki isyan ettirici artış, sarsılan aile içi ilişkiler, ensest, miras için işlenen cinayetler, insanın kanını donduracak noktaya geldi. Bu romanda, güçlü kadın karakterler olduğunun farkındasınız. Raziye, Mesude, Zilha müthiş insanlar. Zaten dünyayı erkekler bozar, savaş çıkarır, felaketslere neden olur, kadınlar ise hayatı devam ettirir, yaraları sararlar. Güçlü kadın dayanışmasını yazarken, bir anlamda da özlemimi ifade ettim.” (Livaneli, 134)* diyerek, kadın ve anne kimliğini romanında neden bu kadar vurguladığını belirtmektedir. Romanda anne kimliği iki farklı karakterde görölmektedir. Biri Mustafa'nın eşi Mesude, diğeri de göçmen anne Zilha'dır. Mesude evlat acısı çeken ve denizde sahipsiz bulunan bir göçmen bebeğe annelik yapan bir kadın, diğeri de, çocuğu kendisinin yaşadığı zorlukları çekmesin ve aynı kaderi paylaşmasın diye, çocuğunu kendisinden ayıran bir kadındır.

Mesude, oğlunu kaybedişi ile aynı kocası gibi hayata karşı mücadele ve anlam verme çabasındadır. Mesude, Mustafa gibi bir işle meşgul olmadığından evden çıkıp kafasını dağıtacak bir aktivitesi yoktur ve bu sebeple içine kapanık bir bireydir. *“Oğlunu kaybettikten sonra rengi bile değişmişti sanki genç kadının. Yüzü bakışları, yeşil gözlerindeki ışıltı, her şey, her şey solmuştu. Ağlamadığı zamanlar uzun süre su verilmemiş gibi duruyordu.” (Livaneli, 10)* alıntısında bu durum şiirsel bir biçem ile okura aktarılmış ve bu figürün okurda empati duygusu uyandırması sağlanmıştır.

Mesude, Mustafa'nın eve getirdiği bebeği, kendi çocuğunun atmaya kıyamadığı eşyaları ile sanki kendi çocuğunu gibi temizledi ve doyurdu. Mesude Samir bebeğe çok

bağlanmıştı. Aynı zamanda bir annenin çocuğunu görememe acısını çok iyi bildiğinden Samir'i alıp Zilha'nın tedavi gördüğü hastaneye gitti. Gittiği hastane büyük kentlerdeki gibi büyük ve lüks değildi. Bu hastanenin yoğun bakım odalarına ziyaretçilerin girmesi yasaktır. Ancak Mesude artık başka birisini çocuğundan uzak tutamayacağını ve vicdanının buna el vermeyeceğinin farkındaydı. Bu sebeple hastane görevlisini şu alıntıda görüldüğü üzere ikna ederek odaya girdi. *“Benim de çocuğum denizde kayboldu ya...”* (Livaneli, 82) Mesude'nin oğlunu kaybetmesiyle empati kurma ve merhamet etme duyguları güçlenmiştir. Hastane odasına girdiğinde Zilha'nın içinde olduğu durumu anlamakta ve acısını paylaşmaktadır. Bunun sebebi Mesude ve Zilha arasında olan anne içgüdüleri ve vicdandır. Mesude Zilha'yı gördüğünde *“kadının umutsuzluk içinde kıvrandığı görüyordu ve sesindeki, acıyı kavrayabiliyor, Samir Samir diye çırpınmasını görebiliyordu.”* (Livaneli, 82) Mesude, Zilha ile aynı dili konuşmuyordu fakat bu onu kadının hissettiği acıyı anlamasını engellemiyordu. Kadında gözlemlediği acıyı ve çaresizliği kendisi de deneyimlemişti. *“Kendi halinde de böyleydi Deniz Deniz diye inerken”, “O anda göçmen kadını kendisi olarak algıladı. Sanki o yatakta o yatıyordu ve Deniz Deniz diye sayıklıyordu. Birden koşup kadına sarıldı.”* (Livaneli, 82). Mesude hastane ziyaretinden sonra Samir bebeğe ne kadar bağlı olsa da hayatı az daha da olsa düzene girse de ve kocasıyla tekrar aile olmaya başlasa da, Zilha'nın durumunu görüp benimsedikten sonra o kadının hastanede attığı çılgınlıkların kafasından çıkmayacağını biliyordu. Bir anneyi çocuğundan asla ayırmaması gerektiğini anlamıştı. Bu sebeple eve geldiğinde doğru olanı yapıp kocasına *“Mustafa, yarın sabah bebeği geri veriyoruz. Samir'i annesine teslim ediyoruz.”* O bebeğin annesi var, bugün gidip gördüm kadını. Ben Deniz'i kaybettiğim zaman nasıl cehennem acılarına gömüldüysem o kadın da Samirinden dolayı o durumda. Yanıyor kadın diyorum anlamıyor musun, yanıyor.” (Livaneli, 83) demiştir.

Mesude ve Mustafa hem yasalar gereği hem de Mesude'nin ısrarı üzerine Samir'i, yeni Deniz bebeklerini, Zilha'ya teslim etmeye giderler. Mesude kendi çocuğu gibi sevdiği bebeğe

gerçek annesi yanındayken dokunmaya bile cesaret edememiştir. Artık kendi çocuğu olmaktan çıkmıştı, Deniz değil, Samir olmuştu. Aynı acıyı yaşayan, evlatları için yaşam mücadelesi veren iki annenin anlaşabilmesi için aynı dili konuşmalarına gerek yoktur. *“Kadın ona baktı. Bakıştılar. Kadın kadını anladı, kadın kadını hissetti, kadın kadını sezdi. Zilha, Mesude’nin elini tuttu, hafifçe sıktı, gözleriyle tamam işareti yaptı, sonra o eli yine bebeğin başına götürdü.”* (Livaneli, 126). Zilha, Mesude’nin içinde bulunduğu çaresizliği ve hüznü sadece gözlerine bakarak anlayabilmiştir.

Yazar, romanın sonuna bir acıma unsuru koymak yerine, romanını üç nokta ile sonlandırmıştır ve bunun sebebini *“İyi romanlar genellikle insanı dram anında anlatmaya başlar ama roman kişinin dramıdır o, yazarın değil”* (Livaneli, 129) olarak belirtmektedir. Roman, Mesude ve Mustafa’nın avukatı, Zilha için *“Kadın orada öldürülür büyük olasılıkla”* *“Bu yüzden çocuğunu...”* (Livaneli, 126) sözüyle sonlandırılmaktadır.

Bireyin yaşamında içinden çıkamayacağı, ne yaparsa yapsın sonucu aynı olacağı, ümitsizliği tattığı anlar olmaktadır. Yapıtta Zilha ve diğer Afgan göçmenler için bu durum ölümdür. Yapıtta, avukat, çevresinde toplanan kasabanın balıkçılarına, sadece Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de kalabileceğini söyler. Bu sebeple Zilha er ya da geç ülkesine geri gönderilecektir ve öldürülecektir. Zilha ülkesinde kaldığı zaman Taliban tarafından hakları alınacak, para kazanamayacak kendi ve bebeği aç kalacak ve bir müddet sonra öldürülecektir. Göç yolculuğuna bir kadının çıkması sonu ölüm olan bir yolculuk olarak bilinmektedir. Zilha da kendi sonunun ölüm olacağını biliyordu. Fakat sahip olduğu yaşama umudu ile ülkesindeki adaletsizliğe ve zulme karşı yenik düşmez, bebeğini de alıp yaşam mücadelesi verir. Zilha’nın sahip olduğu umut, Samir bebeğin yolculuktan sağ çıkması ve yasalar gereği acil durumlarda düzensiz göçmen çocuklarının geçici süreliğine koruyucu ailelere verilmesidir. Aslında Zilha’nın göç yolculuğu, kendisini Afganistan’daki zulümden kurtartmak için ve özgür yaşamak için göze aldığı bir tehlike değildir. Oğlu Samir’in otorite baskısının altında ezileceği,

özgür olmayacağı ve annesinin kaderini paylaşmayacağı bir geleceği olsun diye verdiği bir mücadeledir. Görüldüğü gibi Zilha bir annelik mücadelesi vermektedir. Yazar bu mücadeleyi inandırıcı kılmak için gerçekçi bir kurgu yaratmış, neden-sonuç ilişkilerini sağlam tutmuş ve bu sayede okurların bu figürler ile “iletişim” kurmalarını sağlamıştır

6. Sonuç

Roman göçmenlerin bir bilinmeze doğru göze aldıkları yolculuğu, hayatta kalma çabalarını odak figürler Zilha ve Samir üzerinden almaktadır. Romanda tartışılan tüm konular bugünkü Türkiye’de de gerçekliğini korumaktadır ve Türkiye sığınmacılarının ve Türk toplumunun durumu hakkında iç görüş vermektedir. Bu yönüyle yapıtın kültür ve temsil kavramlarını yansıttığı görülmektedir. Roman bulundurduğu gerçeklik öğeleri ve sanatsal betimlemelerin, karşılaştırmaların ve tanık göstermelerin barındığı anlatımı ile Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olmuştur. Yazar, romanında acındırmak ile arasına mesafe koymaktadır ve bu özelliği *ayna* olarak kullanmaktadır. Yazar, romanında nesnellik ilkesini bugünkü toplumsal sorunlara göndermeler yaparak ve ilahi bakış açısını kullanarak sağlamıştır. Yazarın romanında yansıttığı toplumsal sorun, romanı kurgusallıktan uzaklaştırmıştır. “*Başkasının felaketinin, kendi mutlulukları*” olan göçmen bebek Samir’in denizde bulunması sonucu annesinden ayrılması, bir annenin çekebileceği en büyük acı olurken aynı zamanda evlat acısı çeken bir aileye çocuğunu teslim etmesi o annenin en büyük başarısıdır. Samir bebeğin Mustafa ve Mesude çiftine verilmesi, hayattan soyutlaşan, yaşama hevesi kalmamış bir çiftin tekrar dirilmesi ve hayatın getirebileceği tüm zorluklara karşı tekrar mücadele etmeye başlamasını sağlamıştır. Romanda, hayata kalma çabasını yazar birçok farklı “kimlik” üzerinden okurlarına vermektedir. Bütün kimlikler, Samir’in hayatta kalması için uğraşmaktadır çünkü Samir’in yaşaması, hepsinin mutluluğu ve gelecek nesillerin devamlılığını sağlamak olarak görülmektedir. *Balıkçı ve Oğlu*, insanların hayata tutunmak ve

bir annenin çocuğunun hayata karşı tutunması için göze aldığı bütün zorlukları gerçekçi anlatan bir roman olduğundan Türk hayatında önemli bir yere sahiptir.

7. Kaynakça

Balıkçı ve Oğlu, Livaneli, 2021, İnkılap Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ

Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinden Türkiye, Taşkın DENİZ chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/200514

Türkiye’de Göç, İltica ve Göçmenler, Polat KARA Recep KORKUT chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.tid.gov.tr/kurumlar/tid.gov.tr/tum-sayilar(2)/2001-2025/2010/Haziran/467polatkararecep.pdf

The Relationship Between Post-Migration Stress and Psychological Disorders in Refugees and Asylum Seekers, Susan S. Y. LI, Belinda J. LIDDELL & Angela NICKERSON
<https://link.springer.com/article/10.1007/s11920-016-0723-0>

AFGANİSTAN’DAN TÜRKİYE’YE GÖÇÜN NEDENLERİ: EGE BÖLGESİ ÖRNEĞİ
Hande EROL Abuzar Mohammad ALİ Chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.acarindex.com/pdfler/acarindex-4d2aacfec97d08ce9e43c0172615bdec.pdf

GÖÇ KURAMLARI, GÖÇ VE GÖÇMEN İLİŞKİSİ, Savaş ÇAĞLAYAN Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE) Güz 2006 Sayı 17 chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/217328